

İrfan Önürmen Resimlerinde Ör'tül'ü Gerçekler

Arzu UYSAL*

Özet

Medyadan seçilmiş görüntüler üzerinde düşünce sınırlarını zorlayan yaklaşımıyla İrfan Önürmen gerçekliği gizemli hale getirmekte ve seçilen tül malzemesi ile ironik-eleştirel bir boyuta taşımaktadır. Bu makalede medya imgesi ve gerçeklik ilişkisi, gerçekliğin ötelenmesi gibi konular, "Hangi medya görüntüleri hangi amaçla tül malzemesinin arkasına gizlenmiştir?", "Gizlenen şeyler gerçeklikleri yansıtıyor mu, yoksa zaten çarpıtılmış gerçekler sıra dışı bir imgenin arkasında gizlenmeye, bir kat daha örtülü kılınmaya mı çalışılıyor?" gibi sanatçının eserlerine ilişkin sorularla tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İrfan Önürmen, Tül, Gerçeklik, Televizyon, Medya, Görsel Kültür.

Covered Realities in İrfan Önürmen's Paintings

Abstract

With his approach pushing the limits of thinking on the selected media images, and with his use of tulle, İrfan Önürmen mystifies reality and carries expression to an ironic-critical dimension. In this article, the issues of the relationship between media and reality, and the deferment of reality will be discussed through such questions asked of the artist's works as "Which media images have been hidden behind the material tulle, and for what purpose?", "Does what is hidden reflect reality? Or are the already-distorted-realities tried to be covered, to be doubly hidden, behind an extraordinary image?"

Keywords: İrfan Önürmen, Tulle, Reality, Television, Media, Visual Culture.

Giriş

Günümüz sanatına farklı bir soluk getiren İrfan Önürmen, yapıtlarında kültürel ve toplumsal değişimi-başkalaşımı eleştirel boyutta sorgulamakta ve bu değişim-başkalaşımı yapıtlarının teknik boyutuyla daha çarpıcı kılmaktadır. Sanatçının gündelik yaşam görüntülerini kurcalayan, arala-

Resim 1. İrfan Önürmen, *Tül Kompozisyonlar II* serisinden, 2008, Tül Üzerine Karışık Teknik, 185x210x15 cm.

yıp görmeyi sağlayan yapıtları, toplumda meydana gelen parçalanmaları toplama girişimi gibidir. Yapıtlarındaki içerik (medya-şiddet, politika gibi) yapılanmasıyla toplumsal olana yaptığı eleştiri ve ifade özellikleri bakımından toplumcu-gerçekçi bir sanatçı olarak nitelendirilebilir. Ayrıca, Önürmen'in -malzemeye sıra dışı ve özgün yaklaşımıyla gelenekseli aşan, öteleyen- çalışmalarıyla izleyiciyi şaşırtan bir sanatçı olduğu düşünülmektedir.

Sanatçı, yukarıdaki çalışmasında (Resim 1) olduğu gibi tuvaler üzerinde *tül*ler, kot pantolon parçaları, danteller, gömlek yakaları gibi farklı malzemeler kullanarak ya da *tül*leri tabakalar halinde kat kat uygulayıp, her kata boya resimler yaparak farklı bir dil geliştirmiştir. Bununla birlikte, yalnızca tuval üzerine yaptığı çalışmalarla değil, aynı zamanda haber, sanat, magazin, köşe yazıları gibi olgulardan hareketle gazete kâğıtlarını kesip biçerek kullanan, onları heykellere dönüştürerek arşivleyen bir sanatçıdır. Bu makalede, sanatçının özellikle *tül* malzemesini kullanarak gerçekleştirdiği yapıtları güncel olana, medyaya yaptığı eleştiriler üzerinden çözümlenecektir.

Çözümleme

Sanatçının yapıtlarında, yüzeyde üst üste, farklı boyut ve yönlerde kullanılan *tül* malzemesi, izleyeni sarsıcı boyuttadır. Resimlerde ilk dikkati çeken şey ise, bu çok katmanlılığın yarattığı devinim ve derinlik duygusudur. Önürmen yarı kapaticılık, geçirgenlik ve derinliği göstermek gibi özelliklerinden dolayı *tül*ü seçtiğini belirtmektedir. Kat kat birbiri üzerine gelen *tül*lerle görüntüler arasına mesafe koyan sanatçı, malzemenin yarı kapaticılığından da yararlanarak derinliği daha çarpıcı kılmaktadır. Resim 2'de birbiriyle ilişkisiz gibi görünen figürler, kimi zaman boya ile kapatılarak ya da seçili görüntüler açığa çıkarılarak, kimi zaman da görüntüyü çarpıcı kılmak için kesilerek başka bir görüntüyle aynı düzlemde bir araya getirilmiştir.

Bir örümcek ağı gibi tuvaleri saran, üst üste örülen *tül*ler ve yapılan eklemeler, daha önce de belirtildiği gibi sanki toplumsal yapıda meydana gelen çatlakları kapatma girişimi gibidir. Resimlerde kullanılan malzemenin sunum biçimi, odağı malzemeye kaydırmakta bu yüzden çatlaklar arasından sızan görüntüleri göz her seferinde farklı açılardan yakalamaktadır. Çok katmanlı yüzeyden izleyene ulaşan görüntülere, saklı düzenden dış dünyaya sızan yapay gerçeklik göndermeleri de denilebilir. Başka bir deyişle de, dış dünya gerçeğinden süzülen, dönüştürülen medya gerçekliklerinin (aşlında defolu gerçeklikler de denilebilecek yapaylığın) bir de *tül*le maskelenmesi, *perdelenmesi* eylemi-

Resim 2. İrfan Önürmen, *Pentül II* serisinden, 2009, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 47x65 cm.

Resim 3. İrfan Önürmen, *Dayak*, Tül Kompozisyonlar I serisinden, 2002, Tül Üzerine Karışık Teknik, 150x200 cm.

dir. Aynı medyanın da yaptığı gibi; acı, tuhaf, coşkulu ya da şiddeti içeren görüntülerin masumlaştırılarak sunumu dik-kate değerdir. Resim 3'te medyadan seçilmiş şiddet anının yine tül malzemesi ile sorgulandığı görülmektedir. Medyada her gün karşılaşılan bu tür imgelerin sınırsız sayıda dolaşımının yarattığı sıradanlaştırma, içeriğinin boşaltılma girişimi, bu resimde bir de tül malzemesinin ardına gizlenerek etkisi, acısı bir kat daha perdelenerek masumlaştırılmıştır.

Tül şeffaf, yumuşak ve masumdur. Bulunduğu ortamı sıklaştırır ama geride bıraktığı görüntüleri dikizleme imkânı da tanıyarak medyanın yaptığı gibi izleyeni olaya dâhil etmeyerek, sadece pasifleştirir. İzleyici medyayı dikizlemekte, tüller ardından sunulan, sıklaştırılan görüntüleri içselleştirmektedir ve çoğu kez bir tür uyuşma hali ile yorum yapmadan verilen her şeyi almaktadır. Önürmen'in resimlerinde kullandığı, aslında bir ev-dekorasyon malzemesi olan *tül*, medya gerçekliklerini masumluğu ile kapatarak sistemin de bunu yaptığı iddiasıyla karşımızdadır. Etrafı saran görüntüler o kadar da masum mudur? Seçtiği görüntülerle toplumsal sorunları irdelemenin yanı sıra boya resminin de hakkını vererek derinlik, kompozisyon, denge, hareket gibi temel öğeleri de sorunlaştıran sanatçı, izleyiciye etkileyici çalışmalar sunmaktadır. Bu bağlamda, İrfan Önürmen'in resimlerinde yüzey boyamalar, katmanlar hayata eleştirel bir gözle bakışı sağlamakta, çarpık görüntülerin sarmaladığı dış dünyaya bir de bu gözle bakmaya zorlamaktadır.

Önürmen'in kimi resimlerinde siyah, beyaz ve grilerle resimsel imgeleri hem görünür kıldığı hem de yok ettiği, silikleştirdiği görülmektedir. Katmanlar halinde kurgulanan imge yığını zıtlıkların dengesi ile karşımıza çıkmaktadır. Örneğe, Resim 4'te yer alan figürler arasındaki mesafe, ard arda yerleştirmenin yarattığı derinlik etkisi bu denge ile kurulmuş görünmektedir.

Sanat eleştirmeni ve çevirmen Ahu Antmen (2006), *Bugün, bu dünya ve resim...* başlıklı köşesinde kaleme aldığı yazısında Önürmen'i "son dönem Türk resminin en özgün sanatçılarından biri..." olarak nitelendirir ve sanatçının resimleri için şu yorumu yapar;

Yaşanmış anların birikiminden yola çıkan sanatçı, bir yandan da imgeyi silsileler halinde tüketen çağımız görsel kültürünün alışkanlıklarına eleştirel bir mesafeden bakabilmemize olanak tanıyor... Gerçekle kurgu iç içe. Televizyonun sersemletici akışını çağrıştıran bu parçalı imgeler bombardımanı, her şeyin silikleştiği, kendi olmaktan çıktığı, gerçekten kurguya kurgudan gerçeğe dönüştüğü, grileştiği bir alana göndermede bulunuyor.

Resim 4. İrfan Önürmen, *Pentül II* serisinden, 2009, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 47x60 cm.

Sanatçının yapıtlarındaki bu imge yığını içinde hangisinin gerçek olduğu sorusu merak uyandırıyor. Sanatçı, toplumda var olanı tüm çıplaklığıyla sergilerken, bir yandan da görüntüler yumağı içerisinde onları silikleştirir. Burnett'a göre, ekrandan sızan birçok farklı öğeden oluşan imgeler,

televizyonu çok boyutlu bir haritaya dönüştürmüştür (Burnett, 2007:32). Televizyonun yarattığı bu farklı öğelerin yan yana, iç içe geçmesiyle oluşan çok boyutlu etki Önürmen'in resimlerinde de görülmektedir. Resimlerdeki bu boyutluluk; örneğe (Resim 5) üst üste yer alan asker, silah, savaş uçağı imgeleri, tül ile kaplanarak örtülü düzene, soyutlanan gerçeklik gibi kavramlara, eleştirel ya da tepkisel göndermeler olarak nitelendirilebilir.

Nasıl ki medya savaş, ölüm ya da terör eylemleri ve görüntülerini basit bir yaşam deneyimi gibi odalara sızdırmaktaysa, Önürmen'de evlerin içerisine sızan bu görüntüleri olduğu gibi medyanın yaşattığı etkiyle sunmaktadır; perdeleyerek, fark ettirmeden ya da etkisizleştirerek... Kevin Robins, Körfez savaşı sırasında medya aracılığıyla dayatılan görüntüler karşısında bireyin ruh halini şöyle özetler; "Gerçek dünyayla, savaşı dinlemenin, hissetmenin ve tepki vermenin gerçekliğiyle bağlantılarımız kopmuştu. İmaja çok fazla gömülmüş olduğumuz için ahlaki olarak kilitlenmiş ve nötrleşmiştik" (1999:116). Ekranda sadece görüntülerden ibaret imgelerin amaçsız araç konumunda dolaşımı ve yaratılan yapay düzlemle bilme ediminin fakirleştiği söylenebilir. İnsan varlığını dışlaştıran kurmaca bir düzendir bu. Önürmen'in de resimlerinde medya görüntüleri üzerinde tül ile yapılan, insanı dışarıdaki konumuna getiren kurmaca düzen gibi. Sanatçı ve sanat eleştirmeni Emre Zeytinoğlu'nun (2007) da deyimiyle, Önürmen'in resimlerinde insan medyanın da işlevi ile *içeriksiz bir malzemeye* dönüşmüştür. "Toplum katmanları arasında süregelen çeliş-

Resim 5. İrfan Önürmen, *Suçu Seyretmek* serisinden, 2007, Tuval Üzerine Karşık Teknik

kiler ve çelişkilerin yaşanması sırasında açılan derin yaralar, eğer olayların önem derecesini 'tek-tipe indirgeyen medya bakışı ile gizleniyorsa; insanlar da bu sıklıklar arasında içeriksiz birer nesne haline geliyorlar" (Zeytinoğlu, 2007). Oysa insanların medya için düşüncesi *bütün dünyaya açılan bir pencere* oluşudur. Bu olumlu düşüncenin aksine, uyuşmuş bedenlerin yaptığı, doğru ya da yanlış, gerçek ya da kurgu, sunulan tüm imgeleri pasif bir şekilde tüketmektir. Tüketim kültürü, sunulan her şeyi sorgusuz alımlamayı, içselleştirmeyi ve daha sonra fırlatıp atmaya hedefler.

Televizyon, sunduklarını eyleme dönüştürme fırsatı vermediği gibi bireyi daha önce de değinildiği gibi pasifleştirmektedir. Çok büyük kitleleri ekran karşısına taşıyan futbol maçları, pasif katılımın en iyi örneklerinden biri olarak düşünülebilir. Önürmen, *Futbol* (Resim 6) adlı yapıtında medyada sıkça yer alan bu imgeyi tuvale rastgele taşımamış görünüyor. "Medyanın kamusal alanına dahil edildiğiniz ekolojik yapıda istenilen davranış, gözlem, pasif katılım ve bir çeşit röntgenciliktir. Bundan böyle, enformasyonun elde edilmesi; insanların, olayların ve yerlerin gözlenmesi anlamına geliyor" (Sartori, 2004: 9). Birçok etkenin oluşturduğu yapay düzlem, insanları yalnızlaştırarak dikizleme ortamı yaratmıştır. Önürmen, pasif, dikizleyen beden, ekran göndermeleri ve buradan hareketle oluşan *Zapping, Tül Kompozisyonlar I-II, Pentül I-II* gibi serilerinde tülü kullanmasının çıkış kaynağının figür resmi olduğunu vurgulamaktadır.

Televizyon gibi diğer medya araçları da gerçeği saptırabilir, *-miş gibi* sunabilir. Küçük bir ekrandan dış dünyaya açılan, olayları yakınlaştıran, bunu yaparken de gerçekleri kimi zaman örten, öteleyen televizyon, Önürmen'in resimlerinde de yine aynı etkiyle sınırlı yüzeyden sınırsız bir dünyaya açılımı sağlamaktadır. Ama bir kat daha örtülerek... Kullanılan tül malzemesi görüntüleri masumlaştırmakta, gerçekleri bir kat daha örtülü kılmaktadır. Günlük yaşam, savaş, şiddet gibi konulardan hareketle, medyanın ürettiği imgeler ve bu imgelerin yarattığı (izleyenin pasifleştiği, silikleştiği) dikizleme anının, sıradışı bir malzeme ve derinlikli, çok katmanlı bir yüzeyle bu kadar etkili sunumu, Antmen'in (2006) İrfan Önürmen'in "Türk resminin en özgün sanatçılarından biri olduğu" düşüncesini destekler görünmektedir.

Resim 6. İrfan Önürmen, *Futbol*,
Tül Üzerine Karışık Teknik, 2002, 175x200 cm.

Sonuç

İrfan Önürmen'in resimlerinde kültüre ait göstergelerin sıra dışı dizgesi, zaman olgusunu vurgulayarak insan figürünü temele alan bir arşiv sunmaktadır. Ancak bu arşivi algılamak, tülleri aralamak, ardında gizleneni öne çıkarmak bakışların tekelindedir. Önürmen'in resimlerinde görsel kültürün yarattığı imge dünyası (imge çöplüğü), tülün yarı saydam, geçirgen özelliği ile örtülüdür. *Tül*, resimlerde kimi zaman gerçek anlamından kayar, medyanın yarattığı belli, belirsiz, dikizlemeye izin veren görüntülerden hareketle *yapay*, *defolu*, *-miş gibi* gerçekliklere dönüşür (şiddet, tuhaf an imgeleri, günlük yaşam izlerini taşıyan imgeler gibi). Döngü biçiminde, aynı yüzeyde, üst üste gelen katmanlarda kurgulanan gerçeklikler, yüzeyde oluşturulan geçmişten-günümüze imge birikimi ile resimler tül aracılığıyla şu an'a ve hatta geleceğe meydan okur, toplumsal olgulara kimi zaman ironik, kimi zaman da eleştirel bir bakış sunar.

KAYNAKÇA

Antmen, Ahu, (2006). "Bugün, Bu Dünya ve Resim", *İrfan Önürmen'in resimlerinde 'hayat' bütün hızı, şiddeti ve paramparçalılığıyla, bütün gürültüsüyle, acısı ve neşesiyle...* Radikal Gazetesi Kültür Sanat Sayfası.

<http://www.radikal.com.tr/Default.aspx?aType=HaberYazdir&ArticleID=767943> (23.05.2011).

Burnett, Ron (2007). *İmgeler Nasıl Düşünür?*, çev: Güçsal Pusar, İstanbul: Metis Yayınları.

Robins, Kevin (1999). *İmaj-Görmenin Kültür ve Politikası*, çev: Nurçay Türkoğlu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Sartori, Giovanni (2004). *Görmenin İktidarı*, çev: Gül Batuş ve Bahar Ulukan, İstanbul: Karakutu Yayınları.

Zeytinoglu, Emre, "İrfan Önürmen Sanal Müzede",

<http://haber.mynet.com/detay/magazin/irfan-onurmen-sanal-muzede/334067> (28.05.2011).

Görsel Kaynaklar

Resim 1. "İrfan Önürmen, *Tül Kompozisyonlar II* serisinden, 2008, Tül Üzerine Karışık Teknik",

http://irfanonurmen.com/tr/works_det.php?ID=04

Resim 2. "İrfan Önürmen, *Pentül II* serisinden, 2009, Tuval Üzerine Karışık Teknik",

http://irfanonurmen.com/tr/works_det.php?ID=04

Resim 3. "İrfan Önürmen, *Dayak, Tül Kompozisyonlar I* serisinden, 2002, Tül Üzerine Karışık Teknik",

http://irfanonurmen.com/tr/works_det.php?ID=10

Resim 4. "İrfan Önürmen, *Pentül II* serisinden, 2009, Tuval Üzerine Karışık Teknik",

http://www.piartworks.com/turkish/sanatcilar_det2.php?recordID=İrfan ONURMEN&galeriID=Pentül 2

Resim 5. "İrfan Önürmen, *Suçtu Seyretmek* serisinden, 2007, Tuval Üzerine Karışık Teknik",

http://irfanonurmen.com/tr/works_det.php?ID=04

Resim 6. "İrfan Önürmen, *Futbol*, Tül Üzerine Karışık Teknik, 2002",

http://irfanonurmen.com/tr/works_det.php?ID=10